

Omyl

Heidegger kdysi napsal, že „wer groß denkt, irrt auch groß“. To je vskutku částečně pravda, ale bohužel nikoli pravda celá. Když se služka podle anekdoty vysmála Thaletovi, který při pozorování hvězd spadl do jámy (nechme stranou, že to bylo nejspíš jen vymyšleno), nebylo to pro nepochopení velikosti Thaletova omylu. Také Heideggerovi samému se stalo, že při sledování velkých perspektiv (viz jeho rektorskou řeč) přehlédl žumpu, do které spadl, když oblékal svou uniformu a rajtky a když hajloval. Ani to nebyl žádný „velký omyl“, nýbrž omyl banální (v nejlepším případě). Pravdivý (ale rozhodně nijak objevený) by byl výrok, že kdo myslí nízce, těžko se dopustí velkého omylu. Naproti tomu vskutku pravdivý moment ve výroku Heideggerově vidím v tom, že myslitel se stává „světodějným“ či dějinně významným především svými velkými omyly. Podmínkou ovšem právě je, aby to byly jeho omyly, aby je nesdílel se svou dobou, a už vůbec aby to nebyly omyly přejaté od starých myslitelů, tj. aby to byly omyly nové, nebývalé, experimentální, takříkajíc „tvůrčí“. Mezi nejrozdílnějšími nezajímavými, banálními omyly se totiž tu a tam najde omyl, který má jak dějinně, tak věcně obrovský dosah. Někdy je dokonce od počátku zcela zřejmé, že jde o omyl, ale dlouho zůstává utajeno, jak se mu vyhnout nebo jak jej překonat; v takovém případě mluvíme spíše o paradoxu (vynikajícím případem takového omylu jsou Zénónovy paradoxy: trvalo dvě tisíciletí, než se v nich podařilo logickou resp. matematickou chybu odhalit a přesně identifikovat). Jindy se omyl tak rozšíří a prosadí, že na jedné straně unikne kritické pozornosti tím, že se stane jakoby samozřejmou správností (což samo o sobě ještě není tím pravým dokladem jeho „velikosti“), ale na druhé straně může vést k výzkumům a objevům, k nimž by bez něho s vysokou pravděpodobností vůbec nedošlo. Takovým „produktivním omylem“ bylo třeba starořecké chápání „pravých jsoucen“ jako neměnných (po vzoru geometrie či matematiky). To vedlo k rozvoji určitého druhu pojmovosti, jež ovlivnila rozsáhlou epochu evropského myšlení, někdy zjednodušeně nazvaného „substanční metafyzikou“. Bez toho si nedovedeme představit onu obrovskou úspěšnost matematizace věd (a ovšem také rozsáhlé technizace celého života), která teprve ve svém plném rozvinutí, prosazení a ve stále povážlivějších důsledcích vyvedla na světlo krajní nebezpečnost onoho omylu, oné chyby, jimiž se celá tato epocha vyznačuje.

(Praha, 000301-2.)